

**EUROPOS TARYBA
EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMAS**

ANTRASIS SKYRIUS

ČETVERTAKAS IR KITI prieš LIETUVĄ
(Pareiškimo Nr. 16013/02)

SPRENDIMAS

STRASBŪRAS

2009 m. sausio 20 d.

Byloje Četvertakas ir kiti prieš Lietuvą,

Europos Žmogaus Teisių Teismas (antrasis skyrius), posėdžiaujant kolegijai, sudarytai iš:

pirmininkės Françoise Tulkens,

teisėjų Ireneu Cabral Barreto,

Vladimiro Zagrebelsky,

Danutės Jočienės,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Işıl Karakaş

ir *skyriaus kanclerės* Sally Dollé,

po svarstymo uždarame posėdyje 2008 m. sausio 16 d.

skelbia tą dieną priimtą sprendimą:

PROCESAS

1. Bylą prieš Lietuvos Respubliką pradėjo Lietuvos Respublikos pilietis Andrius Četvertakas (pareiškėjas), kuris 2002 m. kovo 14 d. Teismui pateikė pareiškimą (Nr. 16013/02) pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (Konvencija) 34 straipsnį. 2003 m. rugsėjo 26 d. Ona-Danguolė Četvertakienė ir Viktor Četvertak, kurie taip pat yra Lietuvos Respublikos piliečiai, prisijungė prie pareiškimo.

2. Lietuvos Respublikos Vyriausybei (Vyriausybė) atstovavo jos atstovė E. Baltutytė.

3. 2006 m. lapkričio 5 d. Teismas nusprendė perduoti pareiškimą Vyriausybei. Vadovaudamasis Konvencijos 29 straipsnio 3 dalimi, Teismas nutarė iš karto spręsti dėl pareiškimo priimtumo ir jo esmės.

FAKTAI

I. BYLOS APLINKYBĖS

4. Pirmasis pareiškėjas, Andrius Četvertakas, gimė 1973 m. Antroji pareiškėja, Ona-Danguolė Četvertakienė, gimė 1941 m. Trečiasis pareiškėjas, Viktor Četvertak, gimė 1943 m. Pareiškėjai gyvena Vilniuje. Antroji ir trečiasis pareiškėjai yra pirmojo pareiškėjo tėvai.
5. 1993 m. pirmasis pareiškėjas įsigijo dalį pastato su rūsiu ir sandėliu bei žemės sklypą greta pastato. Turto pardavėja, R.R., šį turtą buvo įsigijusi iš vietos valdžios institucijų.
6. 1994 m. pirmojo pareiškėjo kaimynas, A.K., tame pačiame pastate nusipirko kitą butą. Privatizavimo sutartis, sudaryta su vietos valdžios institucijomis, numatė, kad A.K. taip pat įgijo dalį sandėlio ir rūsio.
7. 1994 m. liepos 18 d. A.K. pateikė ieškinį reikalaujantis pripažinti negaliojančiais sprendimus, kuriais remiantis pirmajam pareiškėjui buvo parduodas greta pastato esantis žemės sklypas.
8. Nenustatytą dieną šalys pateikė naujus papildomus reikalavimus dėl sandėlio nuosavybės.
9. 1995 m. vasario 23 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas iš dalies patenkino A.K. ieškinį ir įpareigojo vietos valdžios institucijas iš naujo nustatyti ginčijamo žemės sklypo ribas.
10. 1995 m. lapkričio 7 d. Vilniaus apygardos teismas panaikino sprendimą ir grąžino bylą nagrinėti iš naujo. Buvo nustatyta, kad žemesnės instancijos teismas nusprendė dėl reikalavimų, kurių šalys nekėlė, ir neįvertino, ar nebuvo pažeistos A.K. teisės. Be to, vietos valdžios institucijos taip pat turėjo būti pakviestos dalyvauti procese kaip trečioji šalis.
11. 1996 m. sausio 12 d. A.K. pateikė keletą papildomų reikalavimų. Pareiškėjas pateikė naują priešieškinį, reikalaujantis atlyginti neturtinę žalą.
12. 1997 m. balandžio 4 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas atmetė A.K. ieškinį, iš dalies patenkindamas pirmojo pareiškėjo reikalavimus. Teismas pripažino negaliojančia sutartį, pagal kurią A.K. įsigijo pusę sandėlio.
13. 1998 m. gegužės 11 d. Vilniaus apygardos teismas dėl įvairių procesinių pažeidimų panaikino sprendimą, t.y. dėl neišspręsto mokėtino žyminio mokesčio dydžio klausimo. Taip pat pažymėta, kad žemesnės instancijos teismas neišreikalavo tam tikrų įrodymų ir todėl nenustatė atitinkamų faktų, susijusių su ginčijama nuosavybe. Taip pat nebuvo nustatyta, ar R.R. teisėtai įgijo žemės sklypą iš vietos valdžios institucijų. Byla buvo perduota Vilniaus miesto 3 apylinkės teismui nagrinėti iš naujo.
14. 2000 m. nenustatytą dieną A.K. pareiškė keletą naujų reikalavimų. Jis reikalavo, *inter alia*, įpareigoti pirmąjį pareiškėją netrukdyti jam naudotis pastato rūsiu. 2000 m. gegužės 18 d. pirmasis pareiškėjas pateikė priešieškinį.
15. 2000 m. rugsėjo 20 d. Vilniaus miesto 3 apylinkės teismas patenkino A.K. ieškinį. Buvo nustatyta, kad R.R. neteisėtai įgijo didesnę nei turėjo teisę žemės sklypą, taip pažeisdama A.K. teises. Kadangi R.R. neturėjo teisės parduoti šio žemės sklypo pirmajam pareiškėjui, teismas pripažino negaliojančia sutartį, sudarytą tarp pirmojo pareiškėjo ir R.R. bei pritaikė visišką restituciją. Pirmajam pareiškėjui nurodyta netrukdyti A.K. naudotis rūsiu. Pirmojo pareiškėjo priešiniai reikalavimai dėl sandėlio buvo atmesti kaip nepagrįsti. Vietos valdžios institucijos ir pirmasis pareiškėjas padavė apeliacinius skundus.
16. 2001 m. vasario 21 d. Vilniaus apygardos teismas sprendimą paliko nepakeistą.
17. 2001 m. rugsėjo 5 d. pirmasis pareiškėjas padavė kasacinį skundą, prašydamas Aukščiausiojo Teismo panaikinti žemesnių instancijų teismų sprendimus ir priimti naują sprendimą neperduodant bylos nagrinėti iš naujo.
18. 2001 m. spalio 10 d. Aukščiausiasis Teismas atmetė pirmojo pareiškėjo kasacinį skundą ir paliko žemesnių instancijų teismų sprendimus nepakeistus.

II. BYLAI REIKŠMINGA VIDAUS TEISĖ IR PRAKTIKA

19. Konstitucijos 30 straipsnis numato:

„Asmuo, kurio konstitucinės teisės ar laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą.”

20. Civilinis kodeksas, galiojęs iki 2001 m. liepos 1 d., numatė:

483 straipsnis. Bendrieji atsakomybės už žalą padarymą pagrindai

„Žalą, padarytą fizinio asmens asmenybei ar turtui <...> turi atlyginti ją padariusis asmuo pilnutinai, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų numatytus atvejus <...>.”

„Padariusis žalą asmuo atleidžiamas nuo jos atlyginimo, jeigu įrodo, kad žala padaryta ne dėl jo kaltės.”

„Žala, padaryta teisėtais veiksmais, turi būti atlyginama tik įstatymo numatytais atvejais <...>.”

21. Civilinio kodekso, įsigaliojusio nuo 2001 m. liepos 1 d., 6.272 straipsnio 2 ir 3 dalys numato, kad:

„2. Žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veikslių nagrinėjant civilinę bylą, atlygina valstybė visiškai, jeigu žala atsirado dėl teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltės.

3. Be turtinės žalos, atlyginama ir neturtinė žala.”

22. Konstitucinio teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime konstatuota, kad:

„<...> asmuo pagal Konstituciją turi teisę reikalauti neteisėtais valstybės institucijų, pareigūnų veiksmais padarytos žalos atlyginimo ir tada, kai atitinkamas žalos atlyginimo atvejis jokiame įstatyme nėra nurodytas, o teismai, pagal savo kompetenciją sprendžiantys tokias bylas, turi <...> įgaliojimus atitinkamą žalą atlyginimą priteisti, tiesiogiai taikydami Konstituciją <...> bendruosius teisės principus, vadovaudamiesi *inter alia* protingumo principu ir kt.“

TEISĖ

I. DĖL KONVENCIJOS 6 STRAIPSNIO 1 DALIES PAŽEIDIMO

23. Pareiškėjai skundėsi, kad civilinio proceso trukmė neatitiko Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje numatyto „įmanomai trumpiausio laiko” reikalavimo, kuris, kiek tai reikšminga bylai, numato:

„Kai yra sprendžiamas tam tikro asmens civilinio pobūdžio teisių ir pareigų <...> klausimas, toks asmuo turi teisę, kad bylą per įmanomai trumpiausią laiką <...> išnagrinėtų <...> teismas.“

24. Vyriausybė ginčijo šį argumentą.

A. Priimtinumai

1. Šalių pareiškimai

25. Vyriausybė teigė, kad antrasis ir trečiasis pareiškėjai negali būti laikomi aukomis dėl jokio Konvencijos pažeidimo, nes civilinis procesas, kuriame dalyvavo pirmasis pareiškėjas, jiems neturėjo įtakos.

26. Vyriausybė taip pat tvirtino, kad pirmasis pareiškėjas nepanaudojo visų veiksmingų vidaus teisinės gynybos priemonių ir nesikreipė į vidaus teismus reikalaudamas atlyginti žalą už per ilgą civilinį procesą pagal Civilinio kodekso, galiojusio iki 2001 m. liepos 1 d., 483 straipsnį ir Civilinio kodekso, įsigaliojusio po nurodytos datos, 6.272 straipsnį. Remiantis Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimu, Vyriausybė taip pat tvirtino, kad net ir preziumuojant, jog konkretus

teisės gynimo būdas nebuvo numatytas jokiame įstatyme, pareiškėjas galėjo reikalauti atlyginti žalą tiesiogiai remdamasis Konstitucija ar bendraisiais teisės principais.

27. Pirmasis pareiškėjas ginčijo šiuos teiginius.

2. Teismas

28. Teismas sutinka su Vyriausybės prieštaravimu, kad antrasis ir trečiasis pareiškėjai, kurie nebuvo minėto civilinio proceso šalys, negali būti laikomi Konvencijos pažeidimo aukomis 34 straipsnio požiūriu. Todėl jų skundai pagal 6 straipsnio 1 dalį turi būti atmesti pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis kaip neatitinkantys *ratione personae*.

29. Dėl Vyriausybės pareiškimo apie vidaus teisinės gynybos priemonių panaudojimą, Teismas primena savo išvadą byloje *Baškienė prieš Lietuvą* (no. 11529/04, §§ 68-72, 2007-07-24), kurioje jis nusprendė, kad reikalavimas dėl žalos atlyginimo pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį neatitiko „veiksmingumo“ reikalavimo tokio pobūdžio kontekste. Teismas nemato priežasties nukrypti nuo esamos praktikos. Teismo neįtikina, kad galimybė reikalauti žalos atlyginimo dėl pernelyg ilgos proceso trukmės pagal Civilinio kodekso 6.272 straipsnį šio pareiškimo pateikimo metu buvo įgijusi pakankamą teisinį tikrumą, kad būtų privaloma ją panaudoti pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį.

30. Galiausiai, nors Vyriausybė teigė, kad pirmasis pareiškėjas galėjo pareikšti ieškinį remdamasis iki 2001 m. liepos 1 d. galiojusio Civilinio kodekso 483 straipsniu ir bendraisiais teisės principais bei Konstitucija, Teismas nusprendė, kad ji nepateikė įrodymų, parodančių, jog tokia priemonė tikrai galėjo būti sėkminga, ypač iki Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimo.

31. Darytina išvada, kad Vyriausybės prieštaravimai turi būti atmesti.

32. Teismas mano, kad šis skundas nėra aiškiai nepagrįstas remiantis Konvencijos 35 straipsnio 3 dalimi. Jis taip pat pažymi, kad skundas nėra nepriimtinas kokiu nors kitu pagrindu. Todėl pareiškimas turi būti paskelbtas priimtinu.

B. Esmė

33. Kas yra susiję su laikotarpiu, kuris turi būti įvertintas, Teismas pirmiausia pastebi, kad civilinis procesas buvo pradėtas 1994 m. liepos 18 d. Tačiau laikotarpis, į kurį turi būti atsižvelgiama, prasidėjo tik 1995 m. birželio 20 d., kai Lietuvoje įsigaliojo individualios peticijos teisė. Jis baigėsi 2001 m. spalio 10 d., Aukščiausiam Teismui priėmus nutartį. Taigi procesas truko beveik šešerius metus ir keturis mėnesius trijose teismo instancijose.

34. Teismas pakartoja, kad proceso trukmės pagrįstumas turi būti vertinamas atsižvelgiant į bylos aplinkybes, remiantis šiais kriterijais: bylos sudėtingumo, pareiškėjo ir atitinkamų institucijų elgesio ir proceso įtakos pareiškėjui (tarp daugelio kitų bylų, žr. *Frydlender v. France* [GC], no. 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII).

35. Teismas byloje, kuriose keliama panašūs klausimai į nagrinėjamus šiame pareiškime, dažnai yra nustatęs Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimus (žr. *Ožek v. Slovenia*, no. 1423/02, §§ 17-19, 2006 - 04 - 13).

36. Nagrinėdamas šią bylą, Teismas pažymi, kad procese dalyvavo daug šalių, todėl jis tam tikru požiūriu buvo sudėtingas. Tačiau Teismas nustatė, kad žymius proceso vilkinimo laikotarpius nulėmė vidaus institucijų klaidos ar inertiškumas. Pirmiausia, 1995 m. lapkričio 7 d. Vilniaus apygardos teismas grąžino bylą nagrinėti iš naujo dėl daugelio pirmosios instancijos teismo padarytų pažeidimų (žr. 10 punktą pirmiau). Vilniaus apygardos teismas pažymėjo, kad žemesnės instancijos teismas nenagrinėjo, ar nebuvo pažeistos A.K. teisės, nusprendė dėl reikalavimų, kurių šalys nekėlė ir neįtraukė vietos valdžios institucijų į procesą trečiajame šalimi.

37. Be to, Vilniaus apygardos teismas 1998 m. gegužės 11 d. panaikino pirmosios instancijos teismo sprendimą antrą kartą dėl įvairių procesinių klaidų ir dėl to, kad žemesnės instancijos

teismas nenustatė tam tikrų faktų ir neišreikalavo tam tikrų įrodymų, kurie nebuvo išnagrinėti teisme (žr. 13 punktą pirmiau). Byla buvo dar kartą gražinta nagrinėti iš naujo.

38. Atsižvelgiant į visą Teismui pateiktą medžiagą ir į Teismo praktiką nagrinėjamu klausimu, Teismas mano, kad šioje byloje civilinio proceso trukmė buvo per ilga ir neatitiko „įmanomai trumpiausio laiko“ reikalavimo.

Todėl buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis.

II. DĖL KITŲ KONVENCIJOS PAŽEIDIMŲ

39. Pirmasis pareiškėjas taip pat tvirtino, kad žemės pirkimo-pardavimo sutarties pripažinimas negaliojančia prilygo Konvencijos 1 Protokolo 1 straipsnio pažeidimui. Teismas sutinka, kad pirmajam pareiškėjui buvo trukdoma naudotis nuosavybės teisėmis. Vis dėlto, pripažindami negaliojančia žemės pirkimo-pardavimo sutartį, teismai siekė apginti teisėtas kaimyno A.K. teises. Be to, teismas pritaikė visišką restituciją (žr. 15 punktą pirmiau). Vadinasi, ši pareiškimo dalis turi būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalis.

40. Pirmasis pareiškėjas taip pat skundėsi pagal Konvencijos 6 straipsnio 1 dalį, kad teismai buvo nesąžiningi ir neteisingai įvertino įrodymus byloje.

41. Šiuo atžvilgiu Teismas pakartoja, kad jis nėra apeliacinis teismas nacionalinių teismų sprendimams ir kad pagal bendrą taisyklę pastarieji turi įvertinti jiems pateiktus įrodymus. Pagal Konvenciją Teismo užduotis yra nustatyti, ar procesas, jį vertinant kaip visumą, buvo teisingas (tarp daugelio kitų bylų, žr. *García Ruiz v. Spain* [GC], no. 30544/96, §§ 28-29, ECHR 1999-I). Atsižvelgdamas į pirmojo pareiškėjo pateiktą medžiagą, Teismas pažymi, kad civilinio proceso metu pareiškėjas turėjo galimybę pateikti visus jo interesų gynybai reikalingus argumentus, ir kad teisminės institucijos į juos tinkamai atsižvelgė. Jo reikalavimai buvo išnagrinėti trijose teismo instancijose ir atmesti kaip nepagrįsti pagal vidaus teisę. Nacionalinių teismų sprendimai neatrodo nepagrįsti ar savavališki. Todėl ši pareiškimo dalis turi būti atmesta kaip aiškiai nepagrįsta, vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 3 ir 4 dalimis.

42. Pirmasis pareiškėjas taip pat skundėsi, kad jo teisės buvo pažeistos pagal Konvencijos 8, 13 ir 14 straipsnius, kurie atitinkamai garantuoja teisę į būsto neliečiamybę, teisę į veiksmingą teisinę gynybos priemonę ir diskriminacijos uždraudimą.

43. Atsižvelgdamas į visą turimą medžiagą bei klausimus, kurie savo apimtimi patenka į Teismo kompetenciją, Teismas mano, kad ši byla neatskleidžia jokių pirmiau minėtų Konvencijos nuostatų pažeidimų. Vadinasi, šie skundai yra nepriimtini pagal Konvencijos 35 straipsnio 3 dalį kaip aiškiai nepagrįsti ir turi būti atmesti vadovaujantis Konvencijos 35 straipsnio 4 dalimi.

44. Remdamiesi Konvencijos 1 straipsniu, antrasis ir trečiasis pareiškėjai skundėsi, kad nacionaliniai teismai buvo neteisingi. Tačiau Teismas primena, kad, be to, jog ši nuostata būdama pamatinio pobūdžio negali būti atskiro pažeidimo dalyku, jis jau anksčiau nusprendė, kad šie pareiškėjai negali būti laikomi jokio Konvencijos pažeidimo aukomis (žr. 28 punktą).

III. KONVENCIJOS 41 STRAIPSNIO TAIKYMAS

45. Konvencijos 41 straipsnis numato:

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą.“

A. Žala

46. Pirmasis pareiškėjas reikalavo 585 000 litų (apie 169 428 eurų) turtinei žalai ir 1 205 000 litų (apie 348 992 eurų) neturtinei žalai atlyginti.

47. Vyriausybė ginčijo šiuos reikalavimus kaip nepagrįstus ir per didelius.

48. Teismas neįžvelgia jokio priežastinio ryšio tarp pažeidimo ir reikalaujamos turtinės žalos, todėl atmeta šį reikalavimą. Tačiau Teismas priteisia pirmajam pareiškėjui 1000 eurų neturtinei žalai atlyginimą.

B. Kaštai ir išlaidos

49. Pirmasis pareiškėjas reikalavo 1464 litų (apie 423 eurų) kadastrinių duomenų patikros ir žemės sklypo įvertinimo išlaidoms, taip pat 393 litų (apie 113 eurų) vertimo išlaidoms padengti.

50. Vyriausybė tvirtino, kad šis reikalavimas dėl išlaidų nėra susijęs su tariamu įmanomai trumpiausio laiko reikalavimo pažeidimu ir todėl turi būti atmestas.

51. Pagal Teismo praktiką, pareiškėjas turi teisę į kaštų ir išlaidų atlyginimą tiek, kiek buvo įrodyta, kad jie buvo realiai patirti, būtini ir pagrįsto dydžio, siekiant atitaisyti Konvencijos pažeidimą, dėl kurio vėliau kreiptasi į Teismą. Šioje byloje Teismas nustatė, kad 423 eurų suma nėra susijusi su nustatytu pirmojo pareiškėjo teisės į „bylos išnagrinėjimą per įmanomai trumpiausią laiką“ pažeidimu. Todėl Teismas pareiškėjui priteisia tik 113 eurų vertimo išlaidoms padengti.

C. Palūkanos nevykdant įsipareigojimų

52. Teismas mano, kad palūkanos nevykdant įsipareigojimų turi būti skaičiuojamos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus.

DĖL ŠIŲ PRIEŽASČIŲ TEISMAS VIENBALSIAI

1. *Skelbia* pirmojo pareiškėjo skundą dėl per ilgos proceso trukmės priimtiniu, o likusią pareiškimo dalį – nepriimtina;

2. *Nustato*, kad buvo pažeista Konvencijos 6 straipsnio 1 dalis;

3. *Nustato*

(a) kad per tris mėnesius nuo datos, kai šis sprendimas taps galutiniu pagal Konvencijos 44 straipsnio 2 dalį, valstybė atsakovė turi sumokėti pareiškėjui toliau išvardintas sumas, kurios turi būti konvertuotos į valstybės atsakovės valiutą pagal sprendimo įvykdymo dienos kursą:

(i) 1000 eurų (vieną tūkstantį eurų) neturtinei žalai atlyginti bei bet kokį mokestį, kuris gali būti taikomas, ir

(ii) 113 eurų (vieną šimtą tryliką eurų) kaštams ir išlaidoms padengti bei bet kokį mokestį, kuris gali būti taikomas šiam pareiškėjui;

(b) kad nuo minėto trijų mėnesių termino pasibaigimo iki sprendimo įvykdymo per įsipareigojimų nevykdymo laiką nuo pirmiau minėtų sumų turės būti mokamos paprastosios palūkanos pagal ribinę Europos centrinio banko skolinimo normą, pridedant 3 procentus;

3. *Atmeta* kitus pareiškėjo reikalavimus dėl teisingo atlyginimo.

Surašyta anglų kalba ir paskelbta raštu 2009 m. sausio 20 d., vadovaujantis Teismo reglamento 77 taisyklės 2 ir 3 dalimis.

S. DOOLÉ
Kanclerė

F. TULKENS
Pirmininkė